

Практична робота №11

Основні завдання служби радіаційного, хімічного та біологічного захисту (РХБ захисту) – екологічної безпеки військової частини

Військова діяльність відноситься до екологічно небезпечних видів діяльності людини. У Збройних Силах України є велике число потенційно-небезпечних в екологічному відношенні військових об'єктів, таких, як сховища рідинних і твердих радіоактивних відходів, сховища і склади боєприпасів, озброєння, військової техніки, паливо-мастильних матеріалів.

На цих об'єктах можуть відбуватися аварії, що приводять до забруднення навколишнього природного середовища – атмосферного повітря, ґрунту, поверхневих і ґрунтових вод, рослинного і тваринного світу.

Однак, шкідливий вплив на навколишнє природне середовище чинять не тільки екологічно небезпечні військові об'єкти, але і всі інші об'єкти, на яких експлуатується, зберігається й проводиться утилізація озброєння і військової техніки, бойова підготовка військ, здійснюється життя і побут особового складу військових частин. У зв'язку з цим до військової діяльності висуваються підвищені вимоги із забезпечення екологічної безпеки.

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» **ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА** – є такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Екологічна безпека гарантується громадянам України завдяки здійсненню широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Метою забезпечення екологічної безпеки військ (сил) є захист особового складу, озброєння і військової техніки, запобігання загрози заподіяння шкоди життю, здоров'ю військовослужбовців, цивільного персоналу військових частин і навколишньому природному середовищу під час здійснення діяльності Збройних Сил.

Виконання завдань служби екологічної безпеки у військовій частині організовується відповідно до вимог наказу МОУ № 171 від 4.07.1995 року,

статутів ЗСУ, на підставі наказів командира військової частини з питань організації екологічного забезпечення військової частини.

На службу екологічної безпеки військової частини покладено:

- ведення обліку та організація контролю за зберіганням, використанням, транспортуванням джерел іонізуючого випромінювання, токсичних речовин відповідно до встановлених норм і правил;
- планування і контроль реалізації заходів щодо скорочення викидів (скидів) шкідливих речовин у навколишнє природне середовище в усіх видах діяльності військ;
- складання річного та перспективного плану контролю екологічної безпеки на підлеглих військових об'єктах і його виконання (контроль за його виконанням);
- забезпечення своєчасного оформлення в територіальних органах Мінекобезпеки дозволу на спеціальне водокористування, граничнодопустимі норми викидів (скидів) та розміщення (складування) шкідливих речовин, контроль за своєчасним веденням та затвердженням екологічних пас- портів;
- контроль за організацією екологічно правильної експлуатації та технічним обслуговуванням військової техніки, озброєння, транспортних засобів, комунальних і побутових об'єктів, технологічних ліній та цехів, пунктів заправки і складів паливно-мастильних матеріалів;
- організація заходів з ліквідації наслідків забруднення навколишнього природного середовища в місцях дислокації військових частин;
- організація проведення інвентаризації джерел забруднення, профілактичних оглядів (ремонт) обладнання (систем) збору, очищення і знешкодження викидів (скидів) забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище навколо військової частини;
- подання за підпорядкуванням до служби екологічної безпеки статистичних даних щодо охорони природного середовища та раціонального використання природних ресурсів у військовій частині;
- організація та проведення навчально-виховної роботи з особовим складом військової частини з питань охорони природного середовища та

використання природних ресурсів, забезпечення виконання вимог екологічної безпеки;

– своєчасне виявлення фактів порушення природоохоронного законодавства України та порушення клопотань про притягнення посадових осіб військової частини, винних у цьому, до відповідальності.

Вимоги екологічної безпеки повинні дотримуватись у місцях дислокації військових частин, під час проведення військових навчань, маневрів, переміщення військ і військової техніки.

Усі вимоги екологічної безпеки, які встановлено для розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатації об'єктів щодо обмеження негативного впливу на навколишнє природне середовище хімічних, фізичних і біологічних факторів, а також інші вимоги, які передбачено законодавством України, повною мірою поширюються на військові та оборонні об'єкти, а також на об'єкти органів МВС та СБУ.

Найбільш актуальними проблемами екологічної безпеки військ у сучасних умовах є наступні:

1. Проблема ліквідації шахтних пускових установок.

Так, у 8 областях України до цього часу знаходяться 15 колишніх ракетних майданчиків з розміщеними на них 55 шахтними пусковими установками (ШПУ) ракетних комплексів СС – 4, СС – 5. Екологічний стан територій багатьох колишніх ракетних майданчиків викликає стурбованість та занепокоєння.

Лише у 2003 році було виконано певний обсяг робіт щодо екологічно-го обстеження території одного з цих об'єктів. Наступним кроком мала бути розробка робочого проекту щодо ліквідації об'єкту, але на цей час усі роботи пов'язані із виконанням природовідновлювальних робіт на колишніх ШПУ призупинено через відсутність фінансування.

2. Проблема експлуатації складів та баз ПММ.

Переважну більшість резервуарного парку баз і складів пального було побудовано та введено до експлуатації у 40–60 роках минулого сторіччя та вона відслужила більше як подвійний термін нормативної експлуатації, підлягає дефектоскопії, ремонту та реконструкції. Через брак коштів вимоги наказів

Міністра оборони від 28.04.93 р. № 84 та від 12.03.96 р.

№ 65 щодо проведення технічної інвентаризації технологічного обладнання бази складів паливо-мастильних матеріалів виконано незадовільно, що сприяє подальшому забрудненню ґрунтів та підземних вод нафтопродуктами.

3. Проблема утримання радіоактивних відходів.

Свого часу на території України було утворено «могильники» радіоактивних відходів, 4 з яких на сьогодні залишаються на балансі Збройних Сил України. Потребує вирішення на державному рівні питання передачі їх до державного підприємства Міністерства України з надзвичайних ситуацій ДО «Родон».

1. Проблема експлуатації автомобільного транспорту, суден ВМС.

Кораблі та судна Військово-Морських Сил не мають систем очищення та знезараження господарсько-побутових вод і являють собою джерела постійного забруднення акваторії моря, чим завдається значна шкода навколишньому природному середовищу.

До числа головних забруднювачів повітряного басейну входять котельні та транспортні засоби, які щорічно викидають в атмосферу тисячі тон різних токсичних інгредієнтів. Старіння автомобільного парку, незадовільна якість пального, відсутність коштів на переобладнання котелень призводять до глобальної проблеми забруднення атмосферного повітря.

2. Проблема експлуатації комунальних споруд, баз та складів.

У Збройних Силах знаходиться в експлуатації значна кількість каналізаційних мереж, каналізаційних насосних станцій, комплексів очисних споруд, які морально та фізично застаріли та складають потенційну загрозу для навколишнього природного середовища.

Аналогічна ситуація складається і з іншими типами об'єктів (арсеналами, базами та складами боєприпасів, військовими полігонами, складами зберігання компонентів ракетного палива, тощо), які потребують, в першу чергу, проведення природовідновлювальних заходів з метою забезпечення виконання вимог екологічної безпеки.

3. Проблема відсутності достатнього фінансування

природовідновлювальних програм.

Іншим проблемним питанням є недостатнє та нерегулярне фінансування статей кошторису Міністерства оборони України спрямованих на поточне утримання об'єктів – потенційних забруднювачів навколишнього природного середовища.

У Збройних Силах України експлуатується велика кількість об'єктів, які є потенційними забруднювачами навколишнього природного середовища і потребують утримання у екологічно безпечному стані та оформлення відповідних дозволів, лімітів тощо.

Це в першу чергу – каналізаційні очисні споруди, каналізаційні насосні станції, котельні, різноманітні виробництва, об'єкти водопостачання, автотранспорт, автопарки, пункти миття техніки, акумуляторні, склади пального, місця зберігання технічних рідин, місця зберігання джерел іонізуючого випромінювання, місця складування побутових та інших відходів тощо.

Фінансування заходів щодо утримання зазначених об'єктів у екологічно безпечному стані здійснюється за рахунок статей кошторису Міністерства оборони України на поточне утримання цих об'єктів.

Фінансування згаданих статей здійснюється не в повному обсязі від потреби, екологічні питання не фінансуються взагалі, або за залишковим принципу. Такий стан справ завідомо ставить військові частини в ряд порушників природоохоронного законодавства, що відзначено під час перевірок військових частин посадовими особами служби екологічної безпеки Збройних Сил України, органів Міністерства охорони навколишнього природного середовища України (Держекобезпеки) та прокуратури.

4. Проблема відсутності прямого фінансування військових частин стосовно виконання заходів екологічної безпеки.

Не зважаючи на те, що відповідні екологічні програми прийнято і певні кошти на вирішення екологічних питань у МОУ виділяють, хоча і в недостатньому обсязі, проблемним питанням для командира військової частини (начальника підприємства) є відсутність фінансових статей кошторису у військовій частині, хоча така стаття в МОУ є. Тобто, гроші напряму для

вирішення потреб військової частини не виділяються і практично неможливо вирішити жодного питання екологічної безпеки, яке потребує фінансових затрат. В даному випадку командир частини є заручником ситуації і це не є правильним та потребує вирішення даної проблеми на законодавчому рівні.

5. Проблема відсутності взаємодії між військовими екологами та органами державної екологічної інспекції.

Зокрема, слід відмітити той факт, що в сучасних умовах збільшилась кількість проведених перевірок збоку представників державної екологічної інспекції, СЕС, але у відповідному наказі Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 19.12.06 р. № 548 не визначено питання взаємодії між органами обласних державних екологічних інспекцій та військовими екологами. Це призводить до того, що питання перевірок стану екологічної безпеки у військових частинах збоку МО та відповідні вимоги збоку представників державних екологічних інспекцій облдержадміністрацій суперечать одна одній.

6. Достатньо суттєвими є наступні, так звані, системні проблеми:

- відсутність керівної ролі органів управління у питаннях планування та контролю виконання заходів екологічної безпеки;
- недостатня обізнаність командирів військових частин щодо порядку виконання заходів екологічної безпеки та відповідного затвердження документів з питань екологічної безпеки;
- відсутність в органах управління структур екологічної безпеки достатньої кількості осіб, які спроможні організувати виконання заходів екологічної безпеки та надати всебічну кваліфіковану допомогу командирам військових частин у виконанні зазначених заходів.

Перспективними напрямками удосконалення вирішення питань екологічної безпеки є наступні:

- удосконалення системи управління екологічною безпекою Збройних Сил України відповідно до вимог чинного законодавства України, при цьому вона повинна бути максимально адаптована до європейських стандартів;
- організація системи ліквідації наслідків військової діяльності у

видах Збройних Сил;

- оптимізація механізму фінансування заходів щодо якісного виконання військовими частинами вимог чинного природоохоронного законодавства;

- приведення нормативно-правових актів Міністерства оборони України у відповідність до вимог екологічного законодавства та основних напрямків екологічної політики України;

- вивчення досвіду провідних європейських держав та країн – членів НАТО щодо визначення компенсацій за збитків, нанесених навколишньому природному середовищу під час проведення навчань, тренувань, підготовки миротворчих операцій за участю військових підрозділів іноземних держав на території України.

- організація перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців-екологів у закладах Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та в рамках програм Україна – НАТО.

Основні вимоги щодо виконання заходів екологічної безпеки під час здійснення миротворчих операцій:

1. Штабом заздалегідь повинен складатися комплексний план забезпечення екологічної безпеки військ під час проведення операції, у розробці якого під загальним керівництвом начальника штабу беруть участь начальник служби РХБ захисту – начальник служби екологічної безпеки, начальник інженерної служби, начальник медичної служби, начальники служб тилу.

План має включати такі основні розділи:

1. Основні вимоги міжнародного стандарту НАТО (STANAG 7141 EP) та особливості захисту навколишнього природного середовища у певному регіоні. Сили та засоби, які залучаються для здійснення окремих завдань забезпечення екологічної безпеки миротворчого контингенту, та їх можливості.

2. Порядок організації та здійснення екологічного моніторингу у місцях дислокації та в районі дій миротворчого контингенту:

- виявлення та облік джерел забруднення навколишнього природного середовища, у тому числі районів з підвищеним радіаційним фоном;

- збір, обробка та узагальнення інформації про екологічну обстановку в районах дислокації військ, а також в осередках аварій (зруйнувань), що загрожують безпеці військ;

- прогнозування стану екологічної обстановки у районах дислокації військ та районі виконання миротворчих дій.

3. Порядок підтримання екологічних факторів життєдіяльності військ під час виконання ними миротворчих завдань:

- дотримання екологічних вимог щодо об'єктів життєдіяльності військ;

- встановлення спеціального обладнання та пристроїв для контролю за шкідливими викидами, скидами на складах і базах ПММ, пунктах заправки паливом, пунктах ремонту ОБТ, пунктах чищення і миття техніки тощо;

- заходи контролю відповідних начальників служб за дотриманням виконання заходів екологічної безпеки військ.

4. Заходи захисту навколишнього природного середовища у районах дислокації військ під час проведення миротворчої операції:

- запобігання самовільним вирубкам лісу та інших лісонасаджень, пошкодженням сільськогосподарських ланів;

- дотримання протипожежної безпеки у лісах;

- організацію та обладнання сміттєзбірників, сміттєзвалищ та систем знешкодження шкідливих відходів.

5. Ліквідація наслідків екологічних аварій та стихійних лих безпосередньо в районі розташування миротворчого контингенту. На інших територіях цим питанням займаються спеціально підготовлені та ліцензовані організації, війська лише виконують завдання щодо оточення небезпечної зони.

На жаль, відомостей щодо особливостей організації та здійснення заходів екологічної безпеки миротворчими контингентами у сучасних літературних джерелах практично немає. Тому, можливо лише спрогнозувати специфіку виконання деяких завдань екологічної безпеки у регіоні, де проводиться миротворча операція, а саме:

1. Екологічний моніторинг – збір, обробка та узагальнення інформації

про екологічну обстановку в регіоні дислокації військ, а також в осередках аварій (зруйнувань), що загрожують безпеці військ; оцінка екологічної обстановки з метою прийняття обґрунтованого рішення щодо виконання бойових завдань миротворчої операції; прогнозування стану екологічної обстановки.

2. Підтримання екологічних факторів життєдіяльності військ – дотримання екологічних вимог до об'єктів життєдіяльності військ; дотримання вимог екологічної безпеки під час поводження з радіоактивними, токсичними та іншими шкідливими відходами.

3. Охорона навколишнього природного середовища у регіоні перебування миротворчого контингенту – підтримання параметрів якості навколишнього природного середовища у встановлених нормах; встановлення відповідальності у разі завдання збитків за навмисне ушкодження навколишнього природного середовища.

4. Міжнародна співпраця з питань екологічної безпеки та дотримання міжнародних угод за вказаними питаннями.

Окремо можливо визначити завдання ліквідації наслідків аварій (зруйнувань) на військових та цивільних екологічно небезпечних об'єктах, до здійснення яких, насамперед, будуть залучатися місцеві сили та засоби, аналогічні існуючим в Україні підрозділам МНС.

До них доцільно віднести:

1. Організація розвідки та оточення осередків аварії (зруйнування).

2. Ліквідація наслідків аварій, які безпосередньо загрожують життєдіяльності миротворчого контингенту.

3. Зміст інших завдань і заходів екологічної безпеки буде залежати від конкретної обстановки та специфіки завдань, які покладено на миротворчий контингент.

Завдання

1. Надати визначення поняття «екологічна безпека».
2. Мета забезпечення екологічної безпеки.
3. Надати визначення поняття «надзвичайна ситуація».
4. Перспективними напрямками удосконалення вирішення питань

екологічної безпеки

5. Основні вимоги до проведення миротворчих операцій.